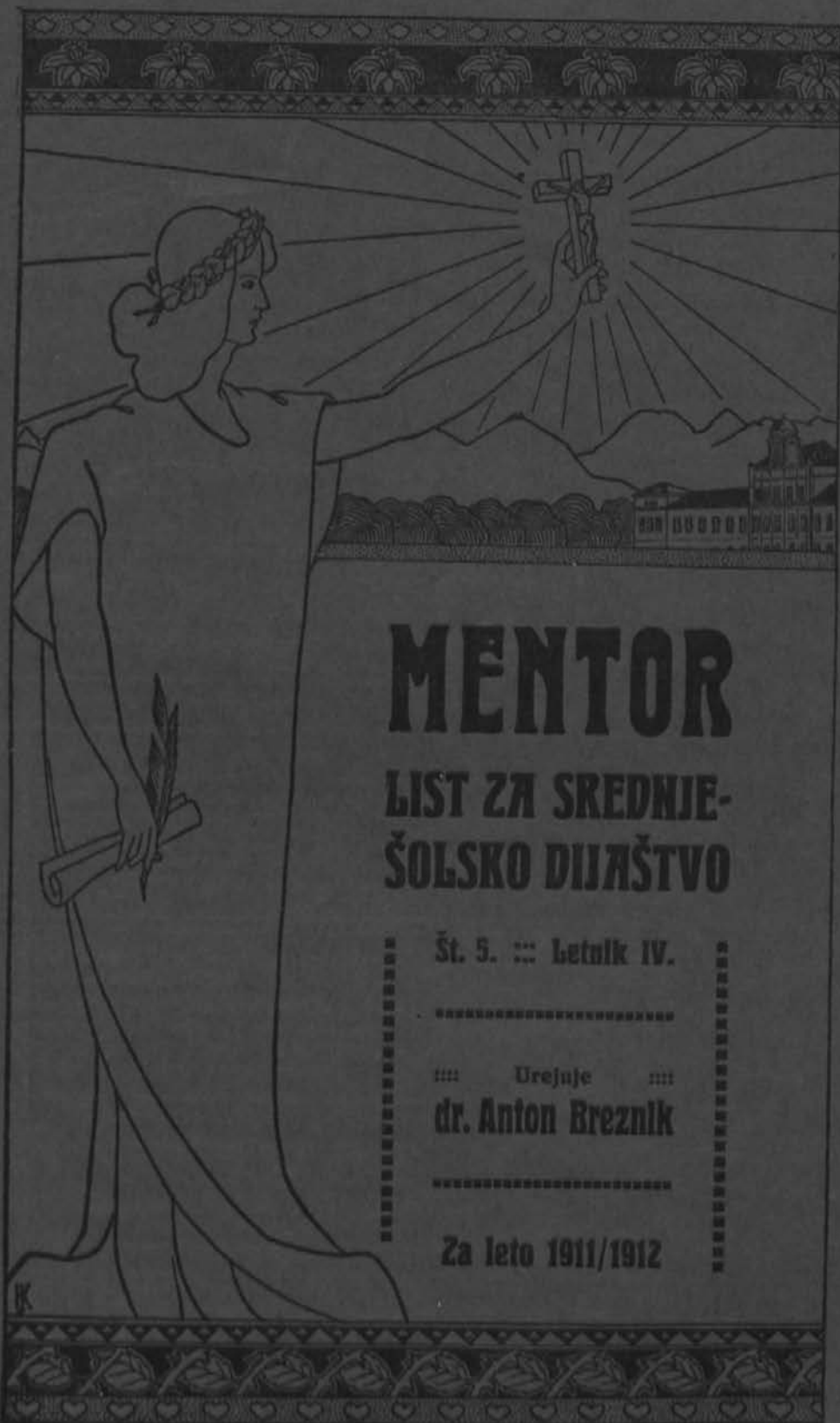

MENTOR

LIST ZA SREDNJE-
ŠOLSKO DIJAŠTVO

Št. 5. ... Letnik IV.

Urejuje
dr. Anton Breznik

Za leto 1911/1912

Vsebina.

Iveri. (Ksaver Meško.) (III.)	97
Iz težkih ur. (Pesem.) (Josip Lovrenčič.)	104
Spomini na staro Recijo. (Fr. Trdan.)	105
Klic pomladi. (Pesem.) (Bogumil Gorenjko.)	109
Besedni homunkulus. (Dr. A. Breznik.)	110
Svetovne uganke. (M. Štular.) (Konec.)	113
Navod za šahovo igro. (Andrej Uršič.) (Dalje.)	116
Droblj: Rešitev zadnjih ugank in nalog. — Uganka: Kdo smo? — Esperantisti. — Monte Pincio. — Zgodovinske anekdote. — Naše slike.	118—120

IVAN SEUNIG

Ljubljana, Stari trg 7.
Trgovina z usnjem. Izvoz na drobno in debelo.

Lepa priložnostna darila. Največja in najbogatejša tvorniška zaloga.

Dobro in poceni se kupi le pri meni, kar je obče znano. — Ure budilke od 8 K naprej; nikelnaste lepe anker ure od 8 K 20 naprej; srebrne cil-rem. ure od 7 K naprej; srebrne anker-rem. ure od 10 K naprej; diamantni prstan od 12 K naprej; briljantni prstan od 30 K naprej. — **Lepo novosti v kina- in pravem srebru po znižanih cenah.** Naročajte novi cenik s koledarjem tudi po pošti zastoj. — Singerjevi kitalni stroji od 60 K naprej, tudi za plačilo (pouk brezplačen).

Fr. Čuden, trgovec in urar v Ljubljani.

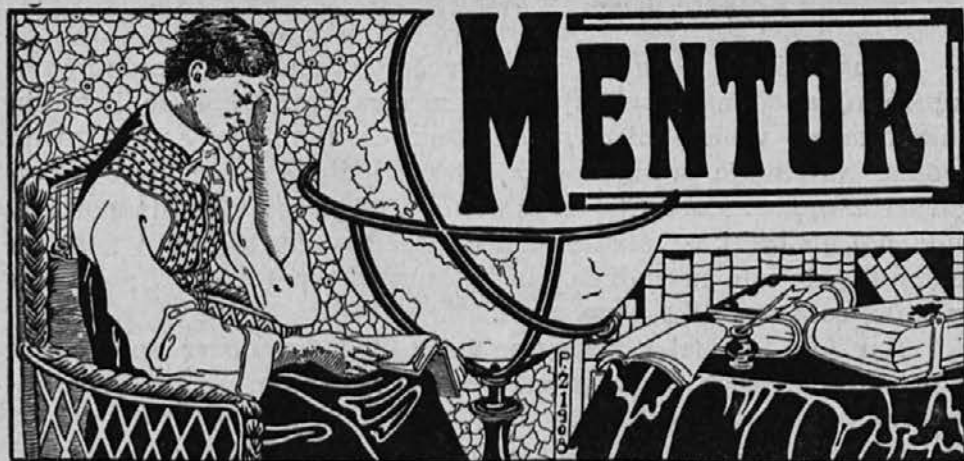
Fr. P. Zajec, izprašani optik, Ljubljana, Stari trg 9

priporoča svoj dobro urejeni **optični zavod** kakor tudi različne vrste naočnikov, ščipalcov, toplomerov, daljnogledov itd. Popravila očal, ščipalcav itd. izvršuje dobro in ceno!

KREGAR & SELJAK.

Kupujte edino „**SAVA**“-kremo v korist obmejnim Slovincem.

Izhaja v zavodu sv. Stanislava v Št. Vidu nad Ljubljano prvega dne vsakega meseca in stane za dljake dve kroni, za druge naročnike štiri krone na leto. Tisk „Katoliške Tiskarne“ v Ljubljani. — Odgovorni lastnik Alojzij Markez.

Letnik IV.

List za srednješolsko dijaštvo.

Štev. 5.

Ksaver Meško:

Iveri.

III.

O knjigah in ljudeh.

Er möchte es gern auf immer niederschreiben, in den Fels hineinmeisseln, wenn er könnte, und sagen: „Das ist mein Bestes. Mein Leben war wie der Dampf und ist nicht mehr; aber dies sah und wusste ich; wenn etwas an mir ist, ist dies eures Gedankens wert.“ Das ist sein, „Schreiben“; in seiner kleinen, menschlichen Weise und je nach dem Grade, in dem göttliche Eingebung in ihm ist, ist es seine Schrift, seine „heilige Schrift“. Das ist ein BUCH.

John Ruskin v prevodu Marije Kühn.

Najljubši čas dneva so mi večeri. Ne poletni večeri, ko šumi zunaj življenje do desete ure, še dalje v noč. Taki večeri raztresajo, utrujajo. Duša se ne more docela umiriti; ne more zbrati dovolj močno in jasno velikih in globokih misli, ki bi jih rada povedala, in se le težko najde za nje dovolj mogočne besede.

Res so včasih poletni solnčni zatoni čudoviti. Z žarnim plamenom poezije napolnijo dušo. A bežen je ta žar in čar. Prenemiren je čas in preglasen: poezija se ne more dovolj razvesti in razživeti, ne pronikniti v vse srčne globine. Tako hite skozi drhtečo dušo le blodne vizije; čestokrat so res čudovite in veličastne, a do dna navadno ne zaorjejo v dušo; globoke, neizbrisne sledi vtisnejo v njo malokdaj.

Priznavam: tudi taki večeri rode krasna dela. A večinoma je v njih nekaj nemirnega — živ odsvit tistih bežnih, vizionarnih slik so.

Drugačni so jesenski, zimski večeri; večeri z melanholičnim solnčnim zahodom, z zgodnjim, tihim mrakom. Vsepovsodi mir in pokoj, mirno v hiši, mirno spodaj na cesti, mirno v vasi, mirno v duši. Najgloblja poezija prihaja tedaj k nji v goste in se porazgovori z njo ... Morda je duša polna boli, polna tihe otožnosti. A tudi bol in otožnost sta ob teh molčečih večerih globlji nego ob hrupnih poletnih. In tudi bol in otožnost sta polni poezije, mehke in mile, rodeče velike, lepe misli.

Kar sem napisal v življenju dobrega in branja vrednega, sem napisal izvečine ob takih večerih, v tistem mraku, v molčeči sanja-joči noči.

Čudovit čas, poln življenja in plodovitosti, poln navdihov in razodenja.

V takem mraku sedim v samotni svoji sobi. Ni mi, da bi prižgal luč. Tako se laže in lepše sanjari.

V peči gori ogenj; venomer govori s pojočim, zateglim glasom. Obenem pa se skozi luknje v durcih z radovednimi očmi ozira po sobi, po steni, po knjigah ob steni. Svetle oči begajo s knjige na knjigo, kakor se ne bi mogle odločiti, na kateri se naj ustavijo, s katero se naj porazgovore o skrivnostih, ki jih je pisatelj položil v njo.

Tudi jaz se zagledam v knjige. In v tihi samoti, ki je je polna soba, poln ves moj dom, se porazgovorim z njimi, z dragimi znan-kami in prijateljicami.

Porazgovorim se z njimi — in obenem govorim s pisateljem, ki me loči od njega morda pol sveta, stoletja morda in tisočletja. Govorim z njim, kakor bi sedel tukaj ob meni in bi mi gledal v oko in bi odpiral pred menoj najtajnejše misli srca, najintimnejše skrivnosti duše. Vse mi odkriva in vse gledam pred seboj, kar mu čuti duša, kar upa, kar pričakuje, po čemer hrepeni in česar se boji. Vse njegovo življenje se v pisanih slikah razgrinja pred začudeno mojo dušo, njegovi boji in zmage, upi, zmote in blodnje, kesanje in pokora in trpljenje.

Začuden, s tihim, občudujočim spoštovanjem poslušam to govorico. Res, govore različno: ta resno in važno, oni lahkotno, kram-ljaje, ta s tihim, blagim nasmeškom na ustih, oni z dobrovoljnim, veselim smehom, ta z žgočo ironijo, oni z mehko melanholijo.

Različno govorijo, a eno vem: najboljše, kar je nosil v srcu, je dal vsak knjigi in je po nji izročil tudi meni. Najlepše misli, najvišje hotenje je zaupal knjigi, po knjigi meni. Misli vsega živ-ljenja, spoznanje vsega iskanja je vdihnil knjigi — tudi zame! Delo in trud dolgih let je vsejal v razore teh listov, v trpljenju morda, v pomanjkanju in žalosti — sad trgam jaz!

Zato čutim in vem: Spoštovati moram vsako knjigo, pisano z dobrim namenom, z velikim srcem. Hvaležen moram biti za vsako

misel, vsako besedo, izrečeno in izročeno v nji in po nji tudi meni. Tudi mene bi naj učila, tolažila in dvigala, boljšala in plemenitila...

Najlepši trenutki dneva so tisti, ko se razgovarjam s knjigami in njih avtorji, bodisi da jih berem, bodisi da v mislih še enkrat preživim, kar sem bral.

Če nima kdo na vsem svetu prijatelja, svetovalca in tolažnika, vsaka dobra knjiga mu je prijatelj, najboljši, vedno zvesti prijatelj, svotovalec in tolažnik.

* * *

Eno obžalujem: da v mladih dneh nisem dovolj poznal cene knjig. Ne v duševnem oziru, da jih ne bi spoštoval. Ne, spoštoval sem jih vedno, več: ljubil sem jih! Zato sem v dijaških letih rad stradal, da sem si mogel kupiti knjigo. A njih materialne cene nisem dovolj poznal in njih etične, njih pomena za življenje: zbiral jih nisem!

Zdaj obžalujem to lahkomiselnost. Koliko sem jih kupil, a izposodil, in mi jih niso vrnili. Bile so mnoge res same ob sebi neznatne, iz Hendlove, Reclamove zbirke. A nič za to! Kolikokrat so prišli pozneje hipi, ko bi to in ono zelo potreboval. Če bi jih lepo zbiral — in pridejal morda nekaj novcev ter kupil vezane — jih zaznamoval s številkami, bi samo segel v omaro ali na predal, ko bi to ali ono rabil, jo vzel, odprl. A če jih človek zanemarja, jih lepo ne ureja, se poizgubijo, ko jih rabiš, moraš šele pisati po nje, dostikrat tedne čakati, preden jih dobiš — izguba časa, izguba denarja...

Navrh so pozneje človeku najdražje knjige izza mladih dni, izza dijaških let.

Vzamem včasih katero v roko, samo vidim jo v omari, in glej: hipoma se spomnim, kdaj in v kakih okoliščinah sem jo kupil, kdaj in kje sem jo prvikrat bral, s kakimi čustvi. Ko sem prvikrat bral Aškerčeve „Balade in romance“, v peti šoli, tiste večere po Božiču, v hudi zimi, mi je pregorela na hrbtu vsa suknja. Preblizu k peči sem se naslanjal, a čutil nisem ničesar. Nesreča je bila tem večja, ker sem imel samo to suknjo razen zimske, ki sicer tudi ni bila bogvekakoli imenitna in topla. Tako sem moral nekaj časa tudi v šoli sedeti v zimski suknji. Še danes bi z lahkoto pokazal mesta na raznih potih v celjski okolici, kje sem čital Byrona, kje Sienkieviča, kje Dickensa in druge... Bili so lepi časi...

Odbegla mladost oživi ob pogledu na tako knjigo. Topli dih onega idealizma, onega plamtečega navdušenja, s katerim smo tedaj brali vsako lepo knjigo, zaveje skozi misli in dušo. Sladko postane človeku ob srcu in otožno obenem...

* * *

Spoštujem vsako pošteno knjigo. Ker v vsaki vidim trud in delo, iz vsake mi govori srce pisateljevo.

S spoštovanjem sem vzel v roko tudi vsak rokopis, ki mi ga je kdo poslal v oceno. Omenim pa odkritosrčno, da se dvojega vsakikrat zelo ustrašim — in mislim, da vsak pisatelj: ako kdo zahteva, naj naredim pesem prigodnico, in ako mi kdo pošlje rokopis, da ga naj preberem in povem o njem svoje misli. S prvim izgubi človek mnogo časa, navadno brez koristi, ker pesem bi naj bila vendar izliv srca. A pesem po naročilu zapeta, kolikokrat bo? Z drugim pa se človek le prevečkrat hudo zameri, če odkritosrčno pove svoje mnenje.

Niso prijetne take stvari, a navzlic temu: spoštoval sem vsak rokopis. Če ni bil popoln, vsaj dobra volja je gotovo bila v njem, truda morda toliko ali celo več, nego ga ima nadarjen pisatelj z dobrimi svojimi deli.

Spoštujem delo drugih, zato bi smel upati, da drugi tudi moje. A so različni ljudje na svetu; in imajo različna mnenja o delu in trudu drugih!

Ni dolgo tega, kar sem dobil od neke tiskarne korekturne pole in svoj rokopis. Odprem, in kaj vidim? Rokopis prečrtan in prepisan križem kražem kakor šolska naloga najzanikarnejšega drugošolca! Rokopis povesti, ki sem jo nosil leta v srcu in v glavi in sem jo pisal, prepisoval in pilil poldrugo leto! Sedel sem včasih pri enem odstavku po pol dneva, tehtal vsako besedo, iskal za slednji stavek najboljši ritem. Ponoči sem vstajal zaradi enega stavka, če se mi je zazdelo, da bi zvenel v drugačni obliki blagoglasneje. Zdaj pa zmetano vse sem in tja, vse postavljeno na glavo!

Nekoč je g. dr. Vidic prevajal neko mojo črtico v nemščino. In mi je pisal: „Pošljem Vam ob priliki prevod, da pregledate in presodite, ali sem pogodil ritem.“ Ta mož je vedel, kaj je knjiga, kaj je delo. Imel je spoštovanje pred njim. In vedel je, kaj je zunanja oblika v povesti, da ji ta daje šele pravo umetniško vrednost. Štil je človek! A pride mož, ki mu ne poznam lica in mu ne vem imena, in mi vse uniči!

Res, več oči več vidi. Če bi mi gospod pri tem ali onem prizoru omenil: „Ta pogreša kolorita onega časa“ — povest ima zgodovinsko ozadje — „ta bi bil v duhu tistih časov bolje pisan tako in tako — kako bi bil hvaležen! A da gre in umori povesti življenje, ji potrga vse cvetje, to človeka boli!

Res, tudi g. Levec mi je, ko je bil predsednik „Slovenske Matice“ in urednik „Knezove knjižnice,“ to in ono popravil, predru-gačil, črtal posamezne besede, tudi odstavke. A tedaj sem bil še začetnik in sem naglo delal. Vendar pa na glavo postavljaj mojih stavkov in odstavkov ni nikoli! In kar je pre naredil, kar je popravil — bilo je kakor v kamen vklesano! „Da, tako mora biti in ne drugače!“ sem si mislil ob vsakem popravku. Ona leta so bila za me najboljša šola. Naučil sem se, vsaj glede fines jezika, pri njem vsaj

„Posebna ura“ za prirodopisje.

toliko kakor poprej v gimnaziji dasi sem imel v slovenščini profesorje-strokovnjake, g. Cilenška, znanega prirodnoslovnega pisatelja, in g. Zavatlala, sedanjega deželnega nadzornika dalmatinskega. Vsem tem sem iz srca hvaležen!

A kaj naj rečem, če mi kdo popravi „izmučen popotnik“ v „izmočen popotnik“, „kruto morilko“ v „krôto morilko“, „zmede“ v „zmete?“ Take oblike lahko morda napiše kak slovničar, ki jih obenem znanstveno podpre, leposloven pisatelj ne more stopiti z njimi pred čitajoče občinstvo, ker bi se — osmešil.

Še celo imena niso našla milosti, imena iz moje domovine, po kateri morda dotični gospod nikoli niti hodil ni. Tako je iz naše „Dornave“ nastalo „Trnovo“. Vsi prljeki, ki živite tam doli v krasni naši Panoniji, in ki ste razkropljeni po širnem svetu, vse vas kličem: „Vstanite in povejte, kdaj v življenju ste slišali namestu Dornave-Trnovo?“ Nikoli? Jaz tudi ne!

Zato bi prav ponižno prosil: Ako ima kak penzioniran gospod v Ljubljani preveč časa, naj si za božjo voljo poišče drugačno zabavo in naj opusti take „krôte“ šale. Ker sicer si pač vsak resen pisatelj premisli, preden izroči rokopis društvu, pri katerem ga čaka taka justifikacija.

* * *

Glejte, to me je zbolelo in me še boli!

Kritike same me niso nikoli bolele. Ne nepovoljne, ne laskave. Hvala pisatelju mnogokrat škoduje; lahko ga zavede, celo ubije. Za hvalo in slavo nisem pisal, pišem tem manj, čim starejši postajam. To je beseda brez pomena! Pišem, da povem svoje misli; pišem, da bi komu koristil. Odkrito in jasno povem: rajši sem preprost pisatelj, ki res komu koristi, nego bi bil „slavljen umetnik“, ki pa ne bi koristil nikomur, mnogim morda celo škodoval.

Ni dolgo tega, kar mi je nekdo indirektno očital dramo „Mater“, da sem z njo propadel. Vem, šolska drama ni. Šolske drame, po klasičnih pravilih in zgledih, nisem nameraval pisati in je nisem napisal. Hotel sem le nekaj misli povedati, ker se mi je zdelo potrebno, da jih povem — morda sem se tudi v tem motil, saj sem umrljiv človek, zmotam podvržen. V to svrho sem si izvolil dramsko obliko. Zunanjega efekta z dramo nisem iskal. Tega v nji tudi ni. Tudi je nisem pisal za tiste, ki se hočejo skozi življenje presmejati. Ti je naj nikar ne hodijo gledat: zelo razočarani bodo. Večina ljudi pa spada v to kategorijo ... A eno vem: pisal sem jo s poštenim namenom. In mislim, da se glede poetične in idejne vrednosti — ne po zunanji shemi — more meriti s štiri petinami izvirnih naših dram.

Zaslužil pa sem z njo — skrivnost povem: 5 K, reci pet kron. Edino Čitalnica v Št. Petru na Krasu mi je poslala tantieme za

eno predstavo v adventu 1911 — 5 K. Izdatkov pa sem imel že vsaj dvajsetkrat toliko — 5 K! Za delo enega leta! Ničesar ne očitam slovenskemu narodu: siromak je z menoj vred. A naj se tudi meni ničesar ne očita.

A tudi kake nepovoljne kritike me niso bolele, če so bile — poštene. Človeku le koristijo.

Bolelo pa me je, če je kdo moje dobre in najboljše misli potvarjal in zavijal.

Nekoč sem z usmiljenjem pisal o deklici, ki je padla, a se za svoj greh pokori in trpi. Zaradi tega me je neki kritik nizkotno smešil. Glejte, to me je v vseh kritikah najbolj zabolelo.

Ker, ali sem storil kaj hudega? Ne! Storil sem isto kar Kristus Gospod: oznanjal sem usmiljenje in ljubezen! „Kristus je vedel“ — pravi Oskar Wilde — „da je ljubezen predvsem tista skrivnost sveta, za katero so obračali svoje poglede vsi modri, in da se samo z ljubeznijo moremo približati srcu gobovca in nogam božjim.“

Kaj sem zagrešil? Z usmiljenjem sem govoril o trpeči duši. Ali ni Jezus iz Nazareta, moj Gospod in Učenik, z usmiljenjem govoril o ženi, ki je grešila, a je že trpela, ker je stala ob nji smrt, katero bi po besedah zakona zaslužila? A Sodnik vseh sodnikov je razsodil: „Kdor izmed vas je brez greha, naj vrže prvi kamen.“ Kako ga naj vržem jaz? Kako naj sodim jaz drugače, nego je sodil moj Bog in moj Učenik? Čudovita je ta sodba, resnično božja beseda! „Bilo je vredno, da je Gospod samo za to besedo živel“ — pravi Wilde — „Es verlohnte sich, für ein solches Wort zu leben.“ („De profundis“ v prevodu Meyerfeldovem.)

In dalje pravi isti pesnik in mislec: „Seine Moral ist ganz auf Mitleiden gegründet. Hätte er nichts weiter gesagt als: »Ihr sind viele Sünden vergeben, denn sie hat viel geliebt,« es hätte sich verlohnt, für ein solches Wort zu sterben.“

Kaj sem zagrešil? Bol srca, gorje duše sem spoštoval. Ker vsaka resnica na svetu je spoštovanja vredna. In to je: veselje je čestokrat ponarejeno, maskirano, bol ne. Ker če je ponarejena, ne ve srce za njo. Če je pa srce ne čuti, ni bol. Zato nič na svetu ni tako resnično kakor bol. In ničemur razen najpobožnejši molitvi ni Bog tako blizu kakor resnični boli. Skoro bi rekel: nevidno je pričujoč v nji.

Če me hoče kdaj premagati človek v meni, da bi bil trd ob trpljenju bližnjih, in najsi so sami zakrivili svojo boleost, se zatečem k sv. pismu. Kaj mi pravi? „Sodba brez usmiljenja bo prišla čez nje, ki usmiljenja ne poznajo.“ In zopet: „Ne sodite, da ne bode te sojeni.“ In čuj, zopet glas Sinu božjega na gori: „Blagor usmiljenim, ker bodo usmiljenje dosegli!“

Kako čudežne besede! Božje besede!

Ali pa odprem Wildeja in prečitam oni najčudovitejši kitici njegove „Balade o kaznilnici v Readingu“ — žal, da je ne morem brati v izvirniku, a še letos pričnem z angleščino.

Und wenn im Gefängnismauer und Hof
ein Menschenherz zerbricht,
dann ist's, als bräch ein Salbenglas
über Jesu Angesicht
und füllte die gift'ge Luft mit Duft
wie Narden und Nelken dicht.

Glücklich das Herz, das brechen kann
und Frieden gewinnt im Verzeihn!
Wie badete sonst die Seele sich
von bangen Sünden rein.
Und nur in ein gebrochenes Herz
tritt der Erlöser ein!

Ali niso te besede kakor inspirirane, kakor iz sv. pisma izrezane? Tako polne usmiljenja so!

V vsakem trpljenju je nekaj božjega. Zato je vsako trpljenje posvečeno.

Nikoli se ne smehljajte brezčutno in škodoželjno trpljenju bližnjega; nikdar si ne dovolite o njem nizkih, sirovih opazk, nikoli se ne norčujte iz njega.

Kjerkoli srečate bol in trpljenje, bodisi v resničnem življenju ali v knjigi, postojte s svečano dušo, s spoštovanjem v vseh mislih: ker Bog je blizu ...

Josip Lovrenčič:

Iz težkih ur.

Planine solnčne so moj dom in nanje
spomin enak je lepi, rdeči roži,
ki ji zefir v pomladni večer toži
nemir svoj in ji pravi svoje sanje.

Ko vtrudi v daljnem svetu me iskanje
za srečo in obupa ostri noži
mi kličejo trdó: O nikdar, odloži
vse svoje hrepenenje — ker zaman je! —

mi zacvete spomina roža: zrem očeta
in mati ljubljena je spet pri meni,
ki z gloriolo mučeništva je odeta.

In ni obupni misli več nobeni
prostora v srcu. Volja je razvneti
v pogum: Z menoj svoj dan nase prikleni!

Fr. Trdan:

Spomini na staro Recijo.

Pretekle velike počitnice je priredil geografski seminar dunajskega vseučilišča malo ekskurzijo na Bavarsko, ki jo je vodil geograf, profesor Oberhummer. Izlet je bil domalega poučnega značaja.

Vtise, ki jih je prinesel pisec s tega potovanja, bi rad izročil zlasti bravcem dijaških krogov. V posameznih slikah hočem predočiti kulturno-geografsko lice stare Recije. Ko se poslovimo od razvalin Juvava, poletimo v duhu h keltskim grobovom, si ogledamo šotor Druza in Tiberija ter se pomudimo pri rimskem limes-u, čegar sledov niso mogla izbrisati niti tisočletja. Donava, ki je videla pohode divjih Hunov in raznih germanskih plemen, nas popelje od Weltenburga do Kehlheima. „Befreiungshalle“ in sloveča „Walhalla“, ki družita v sebi preteklost s sedanostjo, nam pa kažeta, kako treba navduševati ljudstvo in mu od mladosti vcepljati domovinskega duha.

Na razvalinah Juvava.

Dne 7. julija.

Okrog 10. ure zvečer smo se poslovili od Dunaja. Bilo nas je 20 po številu, med temi tudi en Jud. To ni sicer nič posebnega, judje so itak razkropljeni po vsem svetu. Vendar naš Jud zasluži, da ga posebej omenjam. Lastnosti, ki označajo ves ta rod, si je on še v posebni meri prilastil. Ker je nočna tema zastirala pogled v naravo in v slikovite nižjeavstrijske doline, je vzel popotni plašč, ga razgrnil po kupeju ter prosil miru. V Lincu se sprevodniki menjajo. Tako nas je moral dosedanji sprevodnik predstaviti novemu tovarišu, ter nas označil tako: „Tu so neke vrste študentje. Pravijo, da gredo gledat, kako v Alpah vode teko in kod stare rimske ceste vodijo, ko niti za nove prav ne vedo. Bog jim daj pravo pamet, ti jih pa pusti, naj počivajo, saj je še 4 zjutraj.“

Jud, ki mu ni ušla nobena besedica, je brž glasno ponovil ta zanimivi dialog, se obrnil in počival dalje.

V naravi se je prebujalo jutro, dolina Salcahe se je vedno bolj krčila. Še pol ure in pred nami je Salzburg. V kupeju se odbijajo prvi žarki vzhajajočega solnca. Jud, ki je šel prvi k počitku, je tudi prvi pokonci. Kupé se spremeni polagoma v čitalnico. Eni razgrinjajo geološke karte, drugi iščejo Salzburga po Baedekerju. Misli prehite vlak in se že sprehajajo pod lipami salzburških drevoredov.

Naš prvi obisk je veljal št. 9 nasproti trgu „Hagenauer“. Pod tem imenom razume v Salzburgu staro in mlado rojstno hišo Mozarta, v kateri je bil rojen 27. januarja 1756. V tretjem nadstropju te stare stavbe se nahaja „Mozartov muzej“, ki je od l. 1870 last „Mednarodne ustanove Mozarteum“. Zbirko, bogato različnih kon-

certnih instrumentov, krasi lepo število Mozartovih pisem, muzikaličnih rokopisov in pa glava rajnega Mozarta. Glava je prišla v muzej l. 1902 po oporoki anatoma in dvornega svetnika Josipa Hyrtla.

Mozarteum stoji na levem bregu Salcahe, na vznožju Kapuzinerberga. Ta del mesta je že bolj modernega značaja. Dvo- in več nadstropne hiše ločijo dolge, snažne ulice in mnogoštevilni zeleni nasadi.

Popolnoma drugačno lice nudi desni breg. Mozartov most nas popelje v „Staro mesto“, ki leži na podnožju Mönchsberga. Zazdelo

Slika št. 1.
Starokrščanska
svetilka.

se mi je, da stojim pred vhodom v Dubrovnik. Ozke ulice in temnosive hiše ti na vsak korak pripovedujejo o slavnih dneh Juvava. Na hišah v Dubrovniku je često opaziti beneškega leva ali kip sv. Marka, hiše v Salzburgu krasi podoba Matere Božje ali kip sv. Ruperta. Globoka, živa vera, živ in neusahljiv vir moči! — Levi del mesta je izmed najstarejših mest v alpskih deželah. Obtronki Mönchsberga so bili obljudeni že v prazgodovinski dobi.

Slika št. 2.
Starokrščanska
svetilka.

Rimski zgodovinar Plinij Starejši imenuje to prastaro naselbino Vivanum, geograf Klavdij Ptolomej pa jo naziva Gavanodunum. V okolici je bivalo mnogoštevilno ljudstvo, ki je trgovalo s soljo. Po sporočilih rimskih etnografov so bili to Alauni (solinarji) in Ambisonti, del Tavriskov ali Noričanov.

Za vladanja cesarja Avgusta je postal Gavanodunum tudi politično središče rimske uprave takraj Alp. Po prizadevanju neka-

Slika št. 3.
Evharistična
riba. (Rimske
katakombe.)

terih cesarjev je napredovalo mesto tudi v trgovskem oziru. Tu je bilo križišče dveh glavnih trgovinskih zvez: od severa proti jugu je peljala cesta, ki je vezala Donavo z Adrijo, od zahoda proti vzhodu pa je vodila cesta Augsburg - Virunum (Gospodsvetsko polje). Dioklecijan je obdal mesto z 7 utrdbami, ki so jih porušili šele l. 1870., ko so gradili železnico.

Grajenje utrdeb na severu rimske države je pomenjalo pešanje in pojevanje rimske moči. Ko so zgubili Rimljani „limes“, je padal kos za kosom nekdanj nepremagljivega rimskega kolosa.

Take misli iz davnine napolnujejo opazovalca, ko stopa po ulicah „Starega mesta“ in naenkrat zagleda pred seboj na vznožju Mönchsberga samoto (Einsiedelei) sv. Maksima. Po starem izročilu je bil to prvi oznanovavec blagovestja na razrušenem Juvavu. Za celico si je izvolil samotno duplo v skalovju Mönchsberga. Še danes so dobro ohranjeni trije vhodi v neke vrste katakombe, kjer so

stanovali prvi benediktinci. Na skalo je naslonjen 2—3 m visok zvonik. Majhen zvonček je klical dan na dan okoličane h pokori. Tik pod skalovjem se razprostira pokopališče sv. Petra, s staro cerkvico v sredi.

Čudna čuvstva prevevajo srce, ko zre ta samotni kraj, edini nepokvarjen spomenik iz rimsko-krščanske dobe. Iz skale je pri-tekla Izraelcem rešilna voda, iz skale je pognalo brstje salzburške kulture in civilizacije. Ko je L e n a u zrl to turobno tišino, se mu je izvil iz prsi pomembni sonet:

O schöner Ort, den Toten auserkoren
Zur Ruhestätte für die müden Glieder!
Hier singt der Frühling Auferstehungslieder,
Vom treuen Sonnenblick zurückbeschworen.

Wenn alle Schmerzen auch ein Herz durchbohren,
Dem man sein Liebstes senkt zur Erde nieder,
Doch glaubt es leichter hier: wir sehen uns wieder,
Es sind die Toten uns nicht ganz verloren.

Der fremde Wanderer, kommend aus der Ferne,
Dem hier kein Glück vermodert, weilt doch gerne
Hier, wo die Schönheit Hüterin des Toten.

Sie schlafen tief und sanft in ihren Armen
Worin zu neuem Leben sie erwarmen;
Die Blumen winken's, ihre stillen Boten.

Zgodovinsko jedro, ki tiči v legendi o celici sv. Maksima, je težko izločiti. Sv. Maksim je misionaril v salzburški okolici v l. 473—477. De Rossi, eden prvih poznavavcev starokrščanskih umetnostnih spomenikov, meni, da je bila mala cerkvena postavljena že v tretjem stoletju. Gotovo je, da je v tistem času, ko je zadal Odoakar rimskemu kraljestvu smrtni udarec, vzdihoval pod razvalinami tudi Juvavum.

Mesto se je na novo pomladilo s prihodom sv. Ruperta. L. 582. je dal graditi še danes slovečo opatijo sv. Petra, v kateri so stolovali do l. 1110. tudi poznejši salzburški nadškofje. Danes je znan samostan zlasti po dragocenem arhivu. Knjižnica sv. Petra vsebuje 70.000 del, 451 rokopisov na pergamentu in veliko drugih literarnih ostalin. Bivši kolega, P. Str., mi je z veseljem pripovedoval o Radisu, ki se je ravno tiste dni mudil v arhivu in me povabil, da si o priliki natančneje ogledam knjižnico, ki hrani marsikako važno notico iz slovenske davnine.

Samostan krasi tudi lepa romanska bazilika, posvečena sv. Petru. Dolga je 63, široka 24 m. Nad romanskim portalom je še dobro čitljiv pomemben napis: Janua sum vitae salvandi; quique venite, per me transite: via non est altera vitae. Notranjščino cerkve zaljša

16 oltarjev in vrsta znamenitih nagrobnikov. Posebno pozornost vzbujajo grob sv. Ruperta (582—623) in spomenik slovečega komponista Mihaela Haydna († 1806).

Ker je bilo ravno v julijevih dneh, mi bo bravec oprostil, ako povem, da se nahaja poleg samostanske cerkve daleč na okrog znani „Peterskeller“. Kleti za pivo so namreč eden glavnih znakov zlasti sosedne bavarske prestolice in večjih bavarskih mest. Špiralolično zrezana redkev, kos domačega kruha in merica piva je prijetna in ceno malica.

Slika št. 4.
Noe v barki.
(Rimske katakombe.)

Slika št. 5.
Mozes.
(Rimske katakombe.)

Veličasten spomenik slavne preteklosti je stolna cerkev. Po mnenju veščakov je to ena največjih in najpopolnejših stavb, kar je ustvarila renesansa na nemških tleh. Tloris je posnetek bazilike sve-

ttega Petra v Rimu. Na mestu sedanje stolnice je stala že l. 767. romanska cerkev, ki jo je dal sezidati škof Virgil. Početnik današnje stolnice je bil nadškof Wolf Dietrich († 1617). Ornamentika cerkve ni bogata, vendar slogu primerna in polna življenja. Pri vходу na levi stoji velik krstni kamen, vlit iz zlitin za zvonove (l. 1321.). Stolnica se ponaša tudi z največjimi orglami v Avstriji. Orgle imajo namreč 90 registrov in 4481 piščalk. Izdelal jih je mojster Matija Mauracher, katerega izborno delo opevajo tudi na Kranjskem marsikatere orgle.

Slika št. 6.
Orfej.
(Rimske katakombe.)

Na čase sv. Ruperta spominja ženski samostan Nonnberg, ki leži ob poti, vodeči na Mönchsberg. V rimski dobi je stal tu tempelj Merkurja in trden grad, castellum.

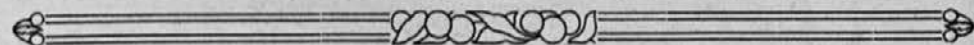
Od samostana pelje na vrh Mönchsberga k trdnjavi „Hohensalzburg“ - „visoka steza“. Hrib Mönchsberg nas spominja na

ljubljski grad. Vzpenja se komaj 122 m nad Salcaho (542 m nad morjem), a je eden najbolj priljubljenih krajev za tujce, ki prihajajo sem. Ko je stal na Mönchsbergu znani raziskovalec Aleks. pl. Humboldt, je bil tako prevzet te naravne lepote, da je zapisal v svoj dnevnik krilate besede: „Salzburg, Neapel in Konstantinopel so najlepša mesta na celim svetu.“

Sedanje mesto, ki šteje z vojaštvom vred 33.100 prebivalcev, je samo proti severozapadu odprto. Daleč na vzhodu se dviga proti nebu Staufen, znan po svojih grebenastih piramidah; jug zapirajo Reitalpe in v pravljicah opevani Untersberg, Watzmann, visoki Göll in Tennengebirge; prvi žarki jutranjega solnca pa se odbijajo na Gaisbergu. V ta veličastni okvir sega na severo-zapadu zelena bavarska ravan; posejana s seli in malimi vasicami se polagoma odteguje očem v azurni dalji.

Navpična električna vzpenjača (60 m visoka) nas prenese z Münchsberga nazaj v mesto. Pot nas je peljala v „Museum Carolino Augusteum“. Muzej je dal zgraditi mestni uradnik Vincenc Süssl 1834. Ime je dobil po radodarni zaščitnici cesarici Karolini Avgusti. Znan je zlasti po originalni razporedbi dragocenih predmetov iz salzburške prošlosti. V pritličju je takozvani lapidarium-zbirka rimskih izkopin, ki so jih našli na podnožju Kapuzinerberga in drugod. Prvo in drugo nadstropje pa hranita bogate herbarije, zoološke, mineraloške in geološke drobce iz okolice ter knjižnico, ki šteje 50.000 del, arhiv s starimi rokopisi in razne dragocene listine.

Mikalo nas je, ogledati si pobliže tudi desni del mesta z vrha Kapuzinerberga (650 m nad morjem, 230 m nad mestom) in glavne zanimivosti tega mestnega oddelka. Pa kratko odmerjeni čas je zahteval tudi svoje. Ko je odbila ura tri popoldne, smo se že vozili po bavarskih tleh.

Bogumil Gorenjko:

Klic pomladi.

Ne slišite,
kak polje prepeva,
kak pesem odmeva
od daljnih goric?
To vesne je klic
mladini:

„Oj njiva žehti razorana,
po brazdi koraka ml kmet,
obraz mu je v zarjo odet;
oj kmet, kaj danes si car?
In seje pšenico - zlatico
in tiho molitev šeptâ,
z molitvijo seme poklada
v dobrotljive brazde polja —
In zrnu srce
se v boli razkolje
in zraste v klas,

postane cekin —
Oj polje,
kaj ti si veliko srce,
da rastejo nade
iz tebe sladke,
da kar ves žari
se kmetu obraz?“

Oj mlade moči,
ki zarja v vas spi,
na dan, oj, na dan,
pomlad je že tu!
Kot kmet naš, tako
sejmo še mi!

Le v boli se cvet porodi,
v trpljenju le sad dozori;
na dan, oj ve mlade moči!

Dr. A. Breznik:

Besedni homunkulus.

II. Glava.

Kar vam bom pripovedoval v nastopnih vrsticah, velja še za tiste čase, ko se je reklo lahko o človeku, da

Ptiče strelja z motovilom,
Njivo orje z dolgim šilom,
Travo grabi z votlim vedrom,
Ovco dere s pestnim svedrom.

Levstik, Zbr. spisi II, 12.

Takrat se je o marsikaki stvari drugače mislilo kakor danes in tudi o človeku se je malo bolj primitivno in preprosto govorilo

Slika št. 7. Notranjščina bazilike sv. Pavla v Rimu.

kakor govorimo mi v naših dneh. Pred 5000—6000 leti — tako daleč namreč sega zgodovina, ki jo beremo iz indoevropskih jezikov — še ni bilo vse samo dražestno in prelestino, kakor govore sedaj naši pesniki in pisatelji, temuč je dal človek sebi in svoji okolici krepak in možat izraz.

Oglejmo si tega krepkega, postavnega človeka iz najstarejše dobe človeške zgodovine; oglejmo si našega prastarega deda, oglejmo si Germana, Romana, Grka — od vrha do peta! Kakšna razlika od sedanjih mehkužcev!

Posezi najprej v njegove lase! Mi govorimo o njih s tako mehkobo, da je joj; saj ste se sami že večkrat izražali s Stritarjem:

Pa oni svedrasti, rumeni lasci,
Voljni in gladki kakor mišja dlaka. — Zbr. sp. VII, 39.

Kako pa je govoril o njih prvotni človek? Staremu Germanu se je zdelo, kakor da bi imel lep kosem prediva na glavi in se mu je zdela ta primera najprimernejša, da bi zaznamoval z njo svoje lase. In res pomenja nemški Haar prvotno isto kar naša beseda „kosem prediva“. Tako se govori o laseh; s tem se kaj pové! Mo-gočne, dolge kodre je nosil tudi stari Rimljan. Spoštovani so bili samo taki lasje, ki so bili tako veliki, da se je lahko veter igral z njimi; od tod ime njih besedi: crines, ki pomenja stvar, ki se kakor na vetru trese in ziblje! Tudi našim slovanskim očancem so poganjali na glavi bujni kodri, kakor kaže prvotni pomen besede: las — nastalo iz vlas —, kar pomenja krepke poganjke, ki valové po glavi.

Dragi, zdaj ti bo šlo pa za glavo!

Morebiti se z ozirom na to, kar imaš v glavi, čutiš užaljenega, ko se te drznem primerjati s starimi dedi in mi boš rekel: „Kaj ima moja glava z njimi skupnega? Jaz imam več v petah, kakor pa oni v glavi!“ Saj to je pametno, veš, da imaš kaj v glavi; ali pomisli, da se dandanes že od kraja vse prišteva med modre glave, in zato je ta reč že precej ceno izgubila.

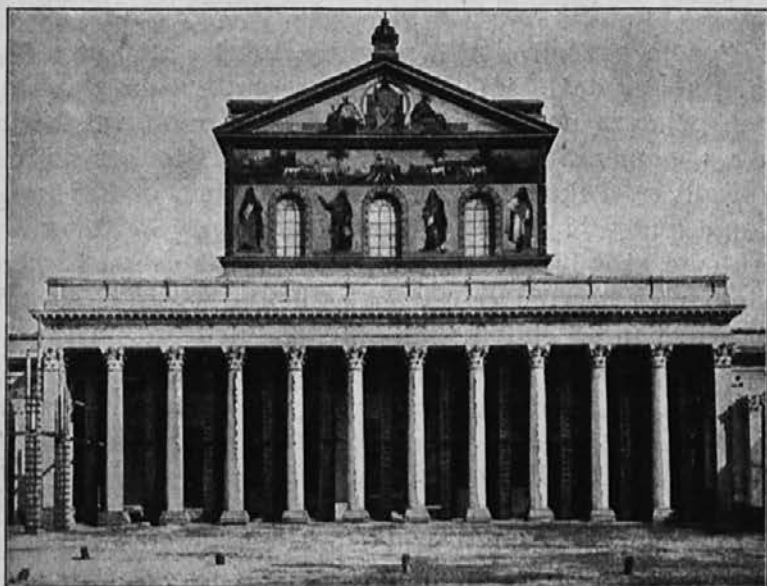
Vsak srakoper je modra glava
In bérlez si kaj domišljava. — Stritar, Zb. sp. I, 60.

Zato se pa čez ljudi nikar preveč ne povzdiguje in ne viši nosu s pesnikom:

Po strani klobuk, pokonci glavo!
Pa kaj mi vse drugo je mar!

Stari dedje take ošabnosti niso poznali. O svoji glavi so imeli prav skromne in ponižne nazore. Dasi je tudi najstarejši Slovan dobro vedel, da vsa modrost, vsa vednost, in vse misli in vse, kar je kaj bolj imenitnega, izvira prav naravnost iz glave, vendar temu delu svojega telesa ni hotel dati kaj posebno bahatega imena. Nasprotno, v imenu za „glavo“ je stari Slovan naravnost pokazal, da se zanjo ni nikoli veliko brigal. Dočim je imel ostalo telo, zlasti po zimi skrbno zavito, je nosil glavo golo in se je je na-zadnje ta priimek, da je gola, naravnost prijel; naša glava se je namreč glasila v starih časih gol-va in to pomenja: goli del telesa! Sicer pa naše ime za glavo še ni tako neumno, kakor so nekatera druga imena. Francoski: tête in laški: testa t.j. glava in nemški Kopf pomenjajo prvotno: črepinja, lonec, buča, pisker; jako dober izraz, kaj? Toda za tiste čase ni to nič kaj posebnega, saj je znano, da je človekova črepinja ali lobanja mnogo narodom res služila kot

posoda, iz katere so pili. Tudi latinska beseda za glavo: *caput*, ki je istega korena kakor nemški *Haupt*, pomeni prvotno: črepinja, buča, lobanja; isto izraža grška beseda: *κεφαλή*. Iz tega vidite,

Slika št. 8. Pročelje bazilike sv. Pavla v Rimu.

kaki učenjaki so tisti, ki glavi še sedaj pravijo: buča, črepinja itd. O, ti nekaj vedo! Vendar je pa dobro, da ljudje splošno ne vedo več pravega pomena za glavo, ker — vprašam vas, kaj bi bilo, ko

Slika št. 9. Sa, Maria Maggiore v Rimu.

bi nekega lepega dne za besede, ki so izpeljane iz besede glava, začeli rabiti prvotnejši pomen. Tako bi moral biti glavar = bučman, črepinjar; glavnica (Capital) = kup črepinj itd.!...

Grki imajo poleg že omenjene besede še eno besedo za glava: to je *kápa*, kar pomenja: najzgornejši del telesa. In to je res glava: Grki so važnost glave še najprej spoznali. Slava jim!

V tem oziru smo Slovenci še daleč za starimi Grki, ker mi glave še danes ne znamo ceniti. Pri Grkih in Rimljanih je namreč veljalo, kakor poje Stritar:

„Quot capita, tot sententiae“
Vsak svoje mnenje ima v čisli!
Pri nas pa, oj Slovenci, je
Še hujše to: pet glav, šest misli.

Poleg las ima vsak učenec še eno točko, kjer se ga pouk najbolj prime, ki pa je zanj — za učenca namreč! — večkrat usodepolna kakor Ahileju peta! Ta slavni organ je uho, ki je za učenca tem nevarnejše, čim večje je. Toda so li imeli stari narodi večja ali manjša, boljša ali slabša ušesa kakor mi — nam jezikoslovje ne more ničesar povedati, ker imajo vsi jeziki eno ter isto besedo za uho; povsod je eno ter isto deblo. Iz debela: aus + končnica je nastalo naše uho, ki pa se je glasilo nekda: ausos; potem je nastal iz tega debela nemški Ohr, ki se je še v gotskih časih glasil: ausô. Iz tega latinski auris, nastal iz ausis; tudi grški *oûs*, ki se je glasil nekda: ousos. Pri tej priliki se lahko učiš, kako se ena ter ista prvotna beseda v raznih jezikih — po pravilih dotičnega jezika — spreminja. Rabi pa, dragi, svoje uho, kakor ti naroča pesnik Stritar:

Uho je tudi dar z nebes:
Občutno, žejno blagoglasja;
Kosmatih ne imej ušes,
Pisatelj, kakoršna so pasja. — Zb. sp. VII, 119.

Prihodnjič bomo pogledali našemu staremu dedu v — obraz.

M. Štular:

Svetovne uganke.

(Konec.)

Zadnja uganika se glasi: „Ali je volja svobodna?“

Materialisti so trdili, da ni. Po njihovih nazorih je vse človeško delovanje le rezultat atomskih kombinacij: kakor se atomi vrte in mešajo, tako mora človek delati. Vse njegovo delovanje je določeno po fizičnih vzrokih in vplivih. Človek se zaveda teh fizičnih vzrokov in vplivov pod imenom „močnejši nagibi,“ in da bi bil človek le suženj močnejših nagibov!

Toda o naši prosti volji nam pričajo:

1. Naša lastna zavest. Zavedamo se, da smo prosti, da se med stvarmi, ki so nam dane na izbiro, lahko odločimo za to ali ono, za to ali ono dejanje, da lahko kaj storimo ali pa opustimo.

Ista zavest, ki nam priča o zaznavanju drugih predmetov in resnic, nam priča tudi o prosti volji. Ako bi to ne bilo res, bi ne smeli potem verjeti svoji zavesti sploh o ničemer, tudi tega ne, kar vidimo, slišimo, beremo, okusimo in sploh zaznavamo. Dvomiti bi morali nazadnje celo o svojem lastnem bivanju: smo li res na svetu ali ne.

Naša zavest ima torej popolnoma in edino prav, ko nam priča tudi to resnico, da je naša volja prosta.

V tej zavesti delamo sklepe in načrte za prihodnost: kaj bomo vse izvedli, kaj storili, kaj opustili.

Vse to bi bilo nemogoče, ko ne bi bili prosti pri svojem odločevanju in ravnanju. Kako bi mogel delati načrte in sklepe o

Slika št. 10. Bazilika sv. Janeza v Lateranu v Rimu.

stvareh, ki niso v moji oblasti?! To bi se v resnici reklo: „delati račun brez krčmarja“.

Iz iste zavesti izvira kes nad slabimi dejanji. Čemu se kesati, ako je moralo tako biti, ako si moral slabo ravnati, in ne drugače?!

Vsak se kesa, ker se dobro zaveda, da bi bil lahko pametno in pošteno ravnal, pa ni.

Nihče se ne kesa, dasi je žalosten, ker mu je strela zažgala hišo; ker on ni gospodar strele in ji ni mogel odkazati drugega pota. Pač pa se kesa, ako si jo je v pijanosti sam zažgal, ko je s pipo v ustih v slamo legel in tako ogenj zanetil. Zaveda se, da mu ni bilo sila biti pijanemu in bi se bil lahko izognil te nesreče, ko bi bil pameten.

2. O svobodni volji nam priča soglasna sodba vseh ljudi. — Vsi ločijo med pravico in krivico, čednostjo in grehoto, zaslugo in

krivdo. In vsi priznajo pravici, čednosti in zaslugi pohvalo in plačilo; krivici, grehoti in krivdi pa grajo in kazen.

S tem pa priznajo, da je človek pri izbiri teh prost, da izbere kar hoče: pravično ali krivično dejanje, se odloči za čednost ali za greh, se odloči za dobro ali za slabo. Ako bi to ne bilo tako, bi profesor lenega študenta po krivici zmerjal z lenuhom, ker bi ta ne mogel drugače, kakor da lenobo pase.

Tatovom, morilcem, požigavcem in sploh hudodelcem bi se delala s zaporom in smrtno obsodbo krivica, ako niso mogli drugače, kakor da so kradli, morili, požigali ali počenjali druge hudobije.

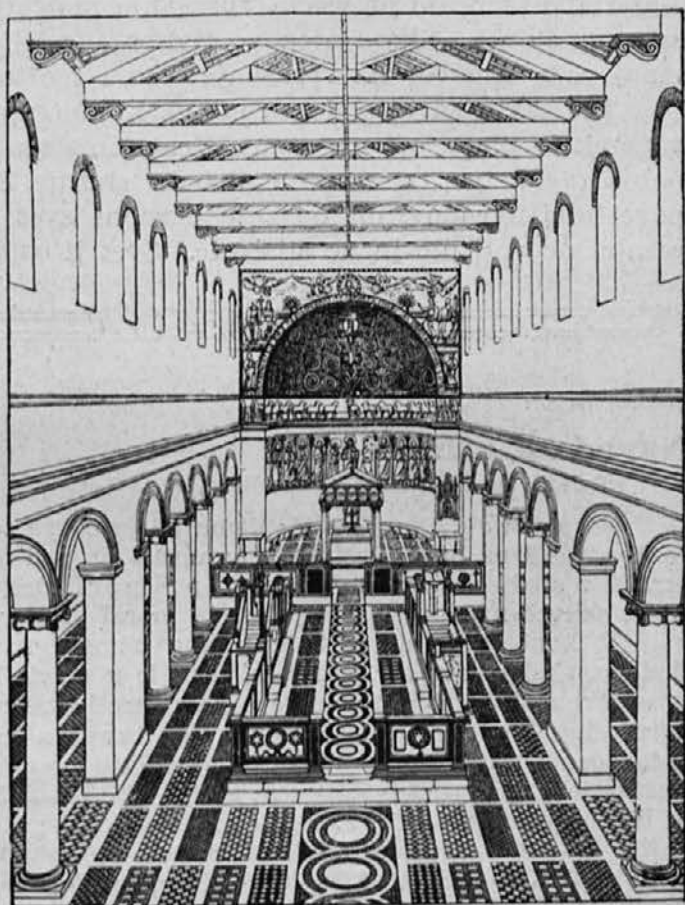
Vse take bi se potem morale zapirati kot bolnike v bolnišnice, ali kot blazne v blaznice, ne pa v ječe. — A ljudje dobro ločijo, kdaj je človek nor in nerazsoden in torej neodgovoren za svoja blazna dejanja; in kdaj je hudoben, razsoden in prost pri svojem početju in torej odgovoren za svoja dejanja.

Celo tisti, ki v teoriji taje prosto voljo, jo priznavajo v praksi. Naj bi le kdo komu takemu pripeljal krepko zaušnico,

ali mu ukradel uro ali karkoli, ali ga drugače oškodoval ali razžalil, ter se potem izgovarjal, da ni mogel drugače ravnati! Tajivec proste volje bi bil s tem jako malo potolažen. Razjarjen in ogorčen nad tako nesramnostjo bo zahteval zadoščenje in poravnavo krivice.

Volja je torej prosta in vsak, ki je pri zdravi pameti in jasnem spoznanju, je gospodar svojih dejanj ter odgovoren zanje.

3. Da opustimo še druge dokaze o prosti volji, navedemo samo še enega.

Slika št. 11. Bazilika sv. Klemenca v Rimu.

Vsaka materialna sila se dá premagati z drugo še večjo materialno silo. Volja pa se ne dá premagati po nobeni sili vsega sveta. Človeka prisilijo k čemu lahko z zunanjo silo, da na zunaj kaj stori, a v njegovi duši, v volji ga ne morejo prisiliti z nobeno silo. Nasprotno: čim bolj ga k čemu silijo, tem večji je navadno njegov notranji odpor. To je dokaz, da je volja prosta, obenem pa tudi, da je volja zmožnost duha, ki se ne da ukleniti od nobene sile; ne pa nekak rezultat atomskega vrtenja in mešanja.

To je ob kratkem nekaj odgovorov na svetovne uganke. — Materialisti morajo na vsa ta vprašanja molčati. Ne vedo, odkod je svet in človek, odkod njegovo življenje, mišljenje in hotenje. Še manj vedo odgovor na vprašanje: čemu vse to in kam vodi?

Materializem je podoben sfingi, ki ima noge zakopane globoko v pesek in blato, oči pa odpira široko in slepo strmi ž njimi v svet, polna zagonetne, tajinstvene, globoke slutnje. Zdi se, da prisluškuje povestnici narodov, da opazuje čarobni svet in ga razume, a v resnici ne vidi nič in ne sliši nič. Svet ji ostane uganika.

Andrej Uršič:

Navod za šahovo igro.

(Dalje.)

Popravek. Diagram V.: dama d6 je črna; diagram VI. dama a1 je črna, b8 pa bela. Rešitev diagrama V. je pod črtico str. 93. Vrsta 4. str. 94 v sredi čitaj mesto pri meni primeri. Dragi šaholjubi naj se ne jezijo preveč nad — stavcem, dasi bi moral vendar bolj paziti!

V končnih igrah, v katerih ima dama igro proti turnu z malo podobo, skakavcem ali letavcem, dobi le v ugodnih nastavih, po največ doseže remis. Posebne razprave o dami proti letavcu in turnu itd. so izšle v raznih šahovih knjigah, časnikih itd. Ako ima črni s turnom le pešca, tedaj dama redno dobi. Klasična igra Philidor-a je nastav diagram IX. Rešitev je: 1. Dd3—h7+ Ke7—e6; 2. Dh7—c7 Te5—c5; 3. Dc7—d8 Tc5—e5; 4. Dd8—e8+ Ke6—d5; 5. De8—c8 Te5—e4+; 6. Kf4—f5 Te4—e5+; 7. Kf5—f6 Te5—e4; (ako Kd4 sledi 8. Dc8—c6 itd.) 8. Dc8—c3 Te4—e6+; 9. Kf6—f7 Te6—e5; 10. Kf7—f8 (beli kralj pride polagoma za črnega pešca, kateri je s tem izgubljen.) Te5—e4; (ako Te5—e6 sledi 11. Dc3—b3+ Kd5—e5; 12. Kf8—f7 itd.) 11. Dc3—d3+ Te4—d4; 12. Dd3—f5+ Kd5—c4; 13. Kf8—e7 d6—d5 beži! (Ako Td4—d5 sledi 14. Df5—c2+ Kc4—d4; 15. Ke7—e6 itd.) 14. Df5—c2+ Kc4—b5; 15. Ke7—d6 in dobi, kar lahko sam najdeš. Ponavljaj to večkrat, da ti ostane v spominu vežbanje s kraljem in damo. Pripomniti je k tem igram, da mora imeti dama kolikor mogoče prosto pot, ako hoče dobiti, in da so radi tega le nekateri nastavi ugodni za to. Redno dobi dama le tedaj, ako stoje srednji pešci nasprotnika na 3. ali 4. polju oziroma (pri črnih) na 6. ali 5., turnovi pešci pa na 2., 4. ali 5. polju. Proti skakavčevemu ali letavčevemu pešču dobi le v izrednih nastavih. Proti mali podobi dobi dama vedno, kar ne potrebuje po-

sebnega dokaza. Proti pešcu dobi pa dama le, ako še ni prišel na 7. polje. Ako je pa že tam, in zraven njega še kralj, dobi le tako-le: glej diagram X. nastav Philidor-a. 1. Dc8 — f5 + Kf2 — g2; 2. Df5 — g4 + Kg2 — f2; 3. Dg4 — f4 + Kf2 — g2; 4. Df4 — e3 Kg2 — f1; 5. De3 — f3 + Kf1 — e1; 6. **Kb7 — c6** Ke1 — d2; 7. Df3 — d5 + Kd2 — c2; 8. Dd5 — c4 + Kc2 — d2; 9. Dc4 — d4 + Kd2 — c2; 10. Dd4 — e3 Kc2 — d1; 11. De3 — d3 + Kd1 — e1; 12. **Kc6 — d5** Ke1 — f2; 13. Dd3 — d2 Kf2 — f1; 14. Dd2 — f4 + Kf1 — g2; 15. Df4 — e3 Kg2 — f1; 16. De3 — f3 + Kf1 — e1; 17. **Kd5 — e4** Ke1 — d2; 18. Df3 — d3 + Kd1 — e1; 19. **Ke4 — f3** in dobi. Preigraj to ponovno in prepričaj se boš, da ne dobiš proti pešcu turna ali letavca!

Rešitev nalog v šte. 3.:

Naloga 48.

1. **Kd7 — c6** 2. **c7 — c8T** 3. Tc8 — a8+
Ka8 — a7 Ka7 — a6

Naloga 49.

1. **g7 — g8T** 2. Tg8 — a8+
Ka1 — a2

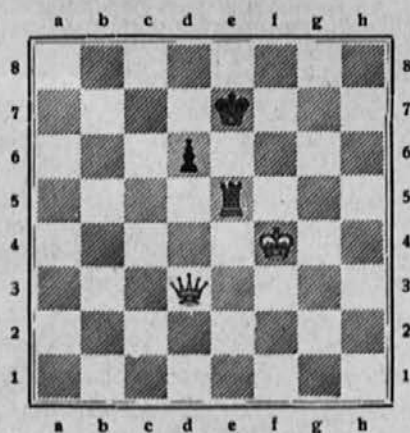
Naloga 50.

1. **Se4 — c5** 2. e2 — e4; Th5;
Dxc5 Kxc5 Td4; Dd4+
Sxc5 c7 — c6

Naloga 51.

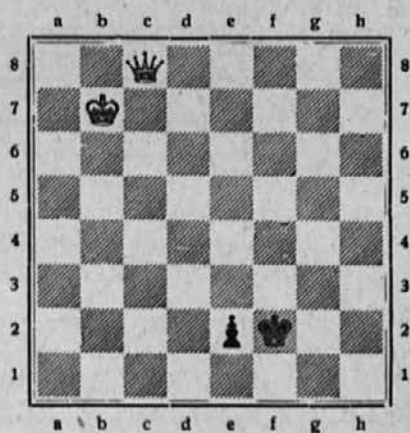
1. **Dh5 — d1** 2. L, D, T, P+

Diagram IX. Philidor.

Beli dobi.

Diagram X. Philidor.

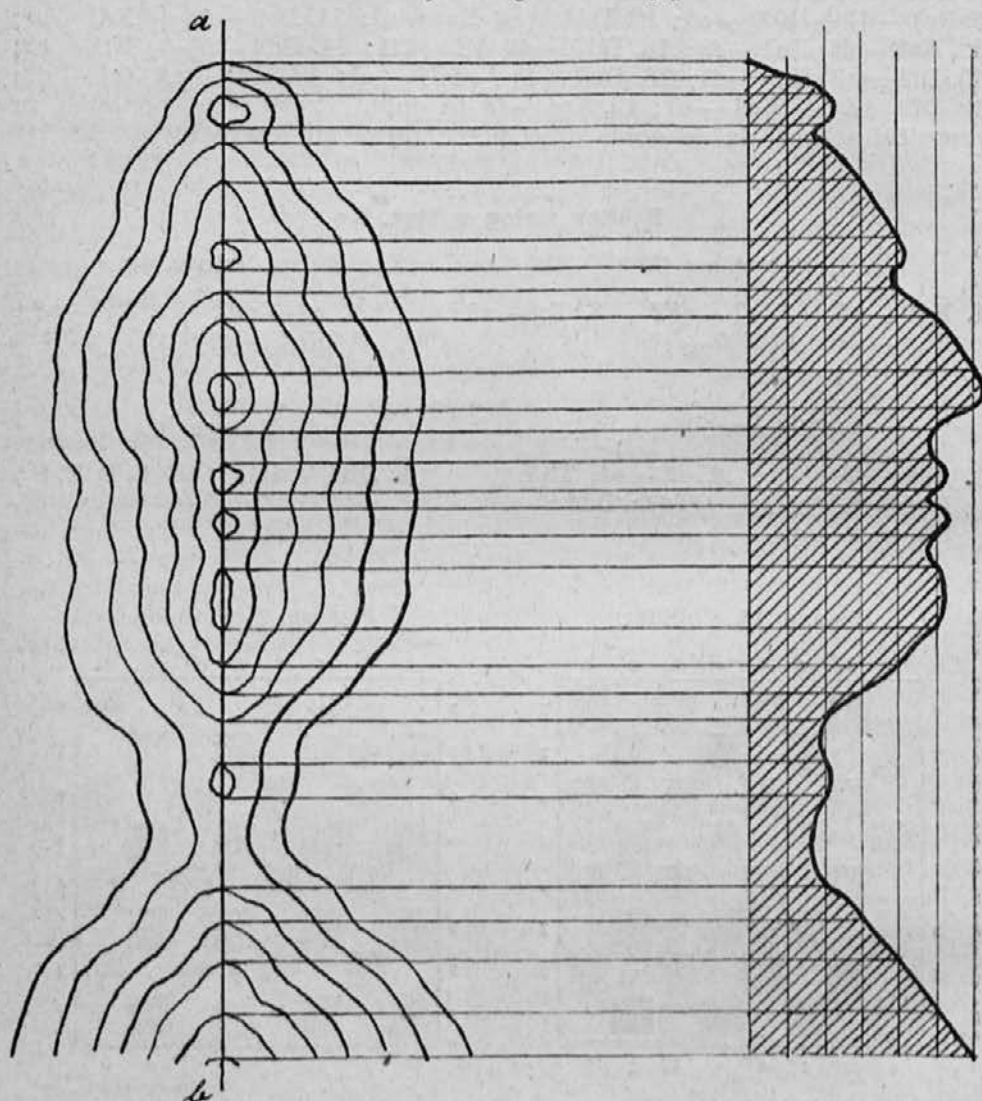

Beli dobi.

Drobiž.

Rešitev zadnje naloge za zemljepisce.

Rešitev ugank v 4. številki »Mentorja«:

1. Vrabcu je najbolj podobna — vrabulja.
2. Ako gre nad 60 let stara ženica čez jubilejni most v Ljubljani, ima na levi roki — pet prstov.
3. Ako so trije osli v hlevu, je najpametnejši izmed njih — najmanjši, ker druga dva sta večja osla.
4. Toliko oči, kolikor je dni v letu, pri-
nese na svet tisti, ki se rodi 2. januarja.

5. V nobeni deželi še ni divjala —
morska bolezen.

Uganke so prav rešili: Breznik Fr., I.,
Hojkar Josip, I., Kožman Viktor, I., iz
Št. Vida nad Ljubljano.

**Rešitev zgodovinske uganke zadnje
številke »Mentorja«:**

Pred Rimom je zaklical Atila, dasi ne
v posebno klasični latinščini, tako-le:
»Te tero, Roma, manu nuda, date tela,
latete!«

Uganko so rešili: S. Adamič, VI., Magušar Valentin, II., Raznožnik Jan, II., Breznik Fr., I., Hojkar Josip, I. — vsi iz Št. Vida; Štrukelj Jos., Komljanec Janko iz Novega mesta.

Uganka: Kdo smo?

Stirje smo bratje mi, čudna družina! Vsak izmed nas je visoka zverina. Kdo nas pozna? Ah, vse se nam klanja! Slovničar vsaka nam slavo oznanja.

Rep ima prvi, ki z njim se postavlja; Vtis on na vsakega dober napravlja, Z glasom izkaže mu čast, kdor ga vglada. Vendar mu tolika čast ne preseda!

Drugi pa vedno le s kolom nastopa. Toda ne vstrašite se, ker ne — ropa! Kliče pa vendar pred njim vsak in viče, Le da pred kolom se nihče ne vmiče.

Tretji čudakar v obliki je zmije. Kadar na mestu on svojem se vije, Vsak se le čudi in vse povprašuje, Kakor da jim je na svetu vse tuje.

Zadnji kot klopčič je, male oblike, Vendar prišteva se rad med velike. Vsakemu on se po robu postavlja, Mislim in govorom konec napravlja.

V lepem z vsemi živimo mi miru, Le s študenti smo večkrat v prepiru. Vendar pravica na naši je strani, S tinto rudečo profesor nas brani.

(Rešitev uganke in imena rešilcev v prihodnji številki.)

Opomnja: Dva rešilca bodeta po žrebu dobila lepi nagradi.

Esperantisti so imeli lani meseca avgusta VII. mednarodni esperantski kongres v Antverpeni, ki je bil med vsemi prejšnjimi najbolj obiskan. Nad 1800 udeležencev je prišlo iz 40 različnih dežel. Kakor ponavadi, se je udeležil tudi tega iznajditelj sam, dr. Zamenhof. Konstatirali so, da je prejšnji mednarodni jezik Volapük popolnoma izginil, in sklenili, da ne sme nihče izpreminjati Esperanta po svoje, ampak le na kongresih, zato, da ostane po celem svetu isti. Letos prirede VIII. kongres, in sicer v Krakovu. Lvovski pomožni škof Ladislav Bandurski je obljubil, da bo govoril na kongresu. Na tem kongresu se bodo menda pokazali tudi slovenski esperantisti.

Katoliški esperantisti pa so obhajali lani od 14. do 19. avgusta II. mednarodni kongres v Hagu. Zbralo se jih je nad 500

iz 15 različnih dežel. Italijo n. pr. je zastopal p. Bianchini, ogrski parlament je poslal svojega zastopnika v osebi dr. Giessweina. Z Filipinskih otokov je prišel p. Escibano. Sprejeli so te-le resolucije: 1. Združitev zapadne in vzhodne Cerkve. 2. Mednarodno varstvo deklet. 3. Svetovno apologetično društvo. 4. Skrb za slepce. 5. Mednarodni mir. 6. Skrb za izseljence. Vse to naj bi se doseglo s pomočjo mednarodnega jezika Esperanta. Resolucije so razposlali med svet v esperantskem in latinskem jeziku. Ogrski poslanec dr. Giesswein jih je povabil za prihodnje leto v Budimpešto. Bilo je sprejeto. Torej bo letos 1912 mednarodni skupni esperantski kongres in pa mednarodni katoliški esperantski kongres v naši širši domovini (Krakov — Budimpešta). L. E.

Monte Pincio (glej sliko v I. številki, stran 7.). S terase na vrhu Monte Pincio je najlepši razgled po večnem mestu. Nad vsemi poslopji kraljuje v daljavi vatičanska cerkev, njo ogleduje angelski grad, oziraje se na prostorno »Piazza del Popolo«. Vidijo se skoro vse znamenitosti rimskega mesta, kakor Pantheon, Kapitol, Santa Maria Aracoeli, Trajanov steber in drugo. Pravijo, da je tu eden najznamenitejših in najlepših razgledov na svetu. Že starim Rimljanom je bil priljubljen ta collis hortorum. Tu so se razprostirali Lucillovi vrtovi, last ene najodličnejših rimskih družin. Tudi Salustius je imel tu svoje vrtove, kjer je po cesarjevi smrti nadaljeval svojo zgodovino. Žal, da je postal ta »košček raja« za časa Messaline kraj zloglasnih orgij. Dasiravno je bil Pincio že rimskim cesarjem priljubljeno sprehajališče, vendar je postal nanovo znamenit šele v začetku 19. stoletja. Napoleon I. je preskrbel dandanes tako znamenite nasade, in Mazzini je sprožil misel, naj se tu postavijo doprsni kipi zaslužnih italijanskih mož. Seveda so pri tem pozabili na najzaslužnejše može — rimske papeže! Tu stojijo n. pr. Cicero, Virgilij, Savonarola, Giordano Bruno pa tudi Manzoni, Leonardo da Vinci, Michelangelo, Dante itd. Ne vem, kako bi se pogledali ti možje v slučaj, da bi začela njihova pljuča delovati!

Zgodovinske anekdote. — Zbira prof. dr. V. Šarabon.

Lakoničen odgovor. Ko je špartanski oddelek v tujini svojo nalogo slabo rešil, so Spartanci poslali to-le poročilo: »Ne hodite na izprehod«; in ko je hotel makedonski kralj Filip marširati skozi njihovo deželo in jih prosil za to, so mu kratko odgovorili: »Ne«!

Evripides in Arhelaos. Znameniti grški tragik Evripides je bil poklican k makedonskemu kralju Arhelaju in ta ga prosi, naj ga spravi pesnik v zvezo s kako osebo v svojih tragedijah. »Bogovi naj te obvarijo, da bi bil kedaj predmet žaloigre.«

Naše slike: Medtem ko slavi poganški Rim ostudne orgije v bleščečih glediščih, se čujejo pred mestnim obzidjem 8—20 metrov pod zemljo zamolkli udarci krščanskega fossorja, ki pri brleči leščerbi dolbe z rovnico ozka hodišča v rudečkasti lohnjak. Svetilka, ki nosi monogram Kristusov (slika 1.) ga izda, da je privrženec superstitionis externae kakor bi rekel Tacitus. Isti Tacitus namreč poroča, da je bila Pomponia Gracina, soproga Plautija, ki je cesarju Klavdiju podjarmil Britanijo, zatožena leta 58. po Kr. zaradi tujega praznoverstva in da je potem 40 let v vedni tugi nosila le žalno obleko. Starinoslovci vidijo v tem tujem praznoverstvu krščanstvo, v tugi in žalni obleki pa ogibanje gledišč in poganskih slavnosti, ki so bile kristjanom prepovedane ter so mnenja, da je ta Gracina istovetna s krščansko matrono Lucino, ki je že v apostolskih časih ustanovila grobišče: coemeterium Lucinae. V tem grobišču, ki je del Kalistovih katakomb, se nahaja pomenljivi simbol sv. Rešnjega Telesa, ki ga kaže slika št. 2. Skrivnosti, katere ni smel cerkveni govornik javno in jasno povedati, ni smel tudi katakombski umetnik jasno izraziti, ampak je moral poseči k simbolu. Riba, noseča v pletenem košku

posvečene kruhe in vino je simbol nekrvave daritve Kristusove. »Nihče ni bogatejši kakor tisti, ki nosi v vrbovem košku telo Gospodovo in njegovo kri v steklenici.« Te besede sv. Hieronima namigavajo na šego prvih kristjanov, ki so namesto kovinastih sv. posod rabili koške iz vrbovih viter ter nam pojasnuje simboličen pomen ribe s pletenim koškom na hrbtu. Podobne simbole imamo tudi za druge verske resnice in skrivnosti. Slika št. 4. nam kaže Noeta v barki, kateremu prinaša golob oljko miru: simbol Kristusove cerkve, ki prinaša narodom v sredo valovja življenja sveti mir. Slika št. 5. Mozes, ki priklíče s palico vodo iz skale: podoba najvišje cerkvene jurisdikcije v njenem glavaru; Peter s palico, z znamenjem kraljeve oblasti potrka na skalo Kristusa in voda milosti priteče. Slika št. 6. nam pred očuje Kristusa, krščanskega Orfeja, ki je s svojim spevom očaral kamene in drevesa, domače in tuje živali. Zmotno bi bilo, ako bi v katakombskih slikah iskali začetek krščanske umetnosti, ker se jasno kaže, da s pogansko umetnostjo hira tudi katakombska umetnost, pač pa tiči v idejah, ki jih izraža priprosta umetnost v katakombah, zarodek nove krščanske umetnosti, ki se je z elementarno silo začela razcvitati že za časa Konstantina. Priče temu pojavu so slike št. 7., 8., 9., 10., 11. Slika (št. 7. in 8.) notranjščina in počelje bazilike sv. Pavla nam kaže najkrasnejše krščansko svetišče na svetu; slika št. 9. bazilika Marije Snežnice ali Maria maggiore, največje Marijino svetišče v Rimu; slika št. 10. pa najčastljivejšo rimsko baziliko, mater vseh cerkva, t. j. baziliko svetega Janeza v Lateranu, ki je žalibog najbolj pokvarjena rimska bazilika; št. 11. pa, bazilika sv. Klementa, je najbolj ohranjeno starokrščansko svetišče, posebno drago nam Slovanom zaradi najtesnejše zveze s slovanskima apostoloma sv. Cirilom in Metodoma.

Julija Štor, Ljubljana

Prešernova ulica št. 5.

Največja zaloga čevljev

za gospode, dame in otroke. Športni čevlji iz najbolj slovitih tovarn. Pravi goiserski gorski čevlji.

**Prva slovenska veletrgovina
z železnino in s poljedelskimi stroji**

Fr. Stupica, Ljubljana

Marije Terezije cesta števil. 1

priporoča bogato zalogo raznoorodne železnine, stavbnih potrebščin, sani, izvrstnih drsalik, motorjev, železnih blagajn itd.

Najnižje cene in solidna postrežba!

Priporočljiva domača tvrdka!

Podpisani izjavljam v imenu stavbnega odbora za zidanje nove cerkve v Šmihelu pri Žužemberku, da je gospod

Rajko Sušnik, umetni steklar v Šiški

napravil v imenovani cerkvi enajst novih oken, lepo in umetno v gotakem slogu, v splošno zadovoljnost in po smerni ceni ter je zato v svoji stroki vršen najboljšega priporočila.

Za stavbni odbor:

V Šmihelu, 12. avg. 1902.

Frančišek Gabrček, župni uprav.

Trgovina oljnatih barv, tirnežev in lakov ter vseh v to stroko spadajočih predmetov.

Brata EBERL slikarja napisov, pleskarska mojstra
Miklošičeva cesta 4, naspr., „Uniona“.

Prporočata se pred. duhovščini in p. n. občinstvu v vsakem oziru kot priznano solidna trdika.

Knjigovarnica „Katol. tiskovnega društva“
v Ljubljani se priporoča

v izvršitev vsakovrstnih knjigoveških del.

Knjižnicam znaten popust. — — Solidno delo, zmerno cene.

Luka Vilhar, urar, Ljubljana, Kopitarjeva ulica št. 4

prporoča prečistiti duhovščini in sl. občinstvu svojo veliko in bogato zalogo **priložnostnih daril**
kot ure, verižice, uhane, zapestnice po najnižjih cenah. Za solidno in točno postrežbo se jame.

Ivan Kregar posar in izdelovatelj cerkvenega orodja in
posode, Ljubljana, Elizabetna cesta št. 3

a prporoča v izdelovanje vsakovrstne cerkvene posode in orodja iz zasledljive kovine po vzorcih ali po lastnem nertu v poljubnem ali gu. Staro posodo popravi in prenovi, posreabri in poslati vse po priznani najnižji ceni.

Niska cene!

Priporoča se

Velika zaloga

trgovina s klobuki in čevlji

Ivan Podlesnik ml., Ljubljana, Stari trg št. 10.

V zalogi ima tudi tolovadne čevlje, hlače, srajce, čepice, pasove, značke za uniforme.

Prodajalna „Katol. tisk. društva“ (H. Ničman) v Ljubljani

prporoča svojo bogato zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin,

kakor: raznovrstni papir, zvezke, noteze, razne zapiskne, kopirne knjige, šolske in pisarniške mape, pisala, radirke, črnilo, gumi, tiskalnike, ravnila, trikot, šestila, barve, čopiče, raznovrstne razglednice in devocionalije.